

YUZ YILLIK URUSHNING BIRINCHI DAVRI

Jahongirova Munira Muroddin qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jahon tarixoda eng uzoq davom etgan Angliya va Fransiya tarixida muhim rol o'ynagan Yuz yillik urushning birinchi bosqichi yani 1337-1360-yillar oralig'ida sodir bo'lgan voqealar, ularning sabablari, urushning birinchi bosqichi tugaganini bildiruvchi Brettan sulhi va uning shartlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Bretan sulhi, Akvitaniya, Kale porti, Puate, Kresi jangi, Jon, Edvard III, Normandiya, Shartnoma shartlari.

Аннотация: В данной статье рассказывается о событиях, произошедших между 1337 и 1360 годами, первом этапе Столетней войны, сыгравшей важную роль в истории Англии и Франции, самой продолжительной в мировой истории, их причинах, Бретонском перемирии, ознаменовавшем окончание первого этапа войны, и его условиях.

Ключевые слова: Бретанское перемирие, Аквитания, порт Кале, Пуату, битва при Креси, Иоанн, Эдуард III, Нормандия, условия договора.

Annotation: This article discusses the events that took place between 1337 and 1360, the first phase of the Hundred Years' War, the longest in world history, which played an important role in the history of England and France, the events that took place between the years 1337 and 1360, their causes, the Breton Truce, which marked the end of the first phase of the war, and its terms.

Keywords: Breton Truce, Aquitaine, Port of Kale, Poitevin, Battle of Crecy, John, Edvard III, Normandy, Terms of the Treaty.

Yuz Yillik Urush - bu Angliya va Fransiya o'rtasida yuzlab yillar davomida davom etgan urushdir. Bu urushning boshlanishidagi asosiy sabablarning biri Angliya shohi Edvard IIning Fransiya taxtiga da'vosi edi. Edvard III ning onasi Isabella Fransiya shohi Filipp IVning qizi edi, va uning o'g'li Edvard, Fransiya taxtining qonuniy merosxo'ri bo'lishi kerakligini da'vo qildi⁵. Bu da'vo, o'sha davrdagi Fransiya monarxiyasi tomonidan tan olinmadi, chunki Filipp VI taxtga o'tgach, o'zini Fransiya davlatining yagona qonuniy hukmdori deb e'lon qildi. Edvard IIning bu qarorga rozi bo'lmasligi, urushning boshlanishiga olib keldi.

Fransiya va Angliya o'rtasidagi hududiy ziddiyatlar ham urushning sabablaridan biri edi. Angliya, Fransiyada keng hududlarga ega bo'lgan va ko'plab ingliz baronlari Fransiyaning janubida joylashgan Akvitaniya hududiga egalik qilgan. Edvard III, o'zining shu hududdagi mulklarini himoya qilishni va kengaytirishni xohladi. Shu bilan birga, Fransiya

⁵ Sumption, J. (1990). "The Hundred Years War: Volume 1: Trial by Battle." University of Pennsylvania Press

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

shohi Filipp VI, Angliyaga bu hududlarni qaytarishni talab qildi. Bu hududlarni egallash Angliyaning iqtisodiy va harbiy kuchini mustahkamlash uchun muhim edi, shuning uchun Edvard III, bu masalada Fransiya bilan keskin ziddiyatga tushdi.

Feodal tizimi, o'sha davrda davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni belgilovchi asosiy omil edi. Feodalizmda yerning egasi shoh yoki lord edi, va u yerlarni bo'lishish yoki taqsimlash orqali harbiy va siyosiy ittifoqlarni shakllantirardi. Angliya va Fransiya o'rtasidagi nizolar, ayniqsa bu tizimda yuzaga kelgan ijtimoiy va iqtisodiy muammolar bilan bog'liq edi. Angliya va Fransiya o'rtasidagi qarama-qarshiliklar, yer va hokimiyatning taqsimlanishi, shuningdek, davlatlar o'rtasida o'zaro muvozanatni saqlash maqsadida amalga oshirilgan strategiyalar urushning asosiy omillaridan edi.

Edvard III ning Fransiya taxtiga bo'lgan da'vosi, Filipp VI tomonidan rad etilgach, ikki davlat o'rtasidagi diplomatik aloqalar keskinlashdi. 1337-yilga kelib, Edvard III o'zini Fransiya shohligi taxtining qonuniy merosxo'ri sifatida e'lon qilib, Filipp VI ga qarshi urush e'lon qildi⁶. Bu urushning boshlanishiga sabab bo'ldi. Edvard III ning da'vosi o'sha davrda ko'plab inglizlar tomonidan qo'llab-quvvatlandi, chunki ular Angliyaning Fransiya o'rnatgan hududlarining mustahkamlanishini va kengayishini xohladilar.

Urushning dastlabki bosqichida Angliya g'alaba qozonishda muvaffaqiyat qozondi. Angliya, uzun kamonlar kabi yangi jangovar taktikalarni amalga oshirish orqali Fransiya qo'shinlarini mag'lub etishga muvaffaq bo'ldi. Bu jangovar qurol, xususan, Kresi (1346) va Puate (1356) janglarida muhim rol o'ynadi. Angliyaning uzun kamonlari, Fransiyaning ritsarlariga qarshi samarali bo'lib, ularni janglarda mag'lub etishga yordam berdi.

Kresi jangi 1346-yil 26-avgustda, Yuz Yillik Urushning eng muhim va hal qiluvchi janglaridan biri sifatida tarixga kirgan.⁷ Bu jangda Angliya qo'shinlari Fransiya qo'shinlarini yengib, ularga qarshi katta strategik g'alaba qozondilar. Jang Fransiyaning nord-sharqida, Kresi shahridan taxminan 10 kilometr janubi-sharqda bo'lib o'tdi va Angliya uchun juda muhim strategik ahamiyatga ega bo'ldi. Bu jangda Angliyaning eng muhim jangovar taktikasi, ya'ni uzun kamonlar (longbow) birinchi marta keng ko'lamda qo'llanildi, va bu jang tarixiy ahamiyatga ega bo'ldi.

Kresi jangining sababi, Yuz Yillik Urushning davom etayotgan ziddiyatlarida, Angliya shohi Edvard IIIning Fransiya taxtiga da'vosi va Filipp VIga qarshi kurashishi bilan bog'liq edi. Edvard III 1337-yilda Fransiya taxtini o'zining merosi sifatida talab qilib chiqdi, ammo Filipp VI taxtni o'ziga olgan va Edvardni tanimagan. Urush davomida ikki mamlakat o'rtasida ko'plab janglar va zarbalar o'tkazilgan, biroq Kresi jangi eng katta to'qnashuvlardan biri sifatida tarixga kirgan.

Edvard III, Fransiyaning shimolidagi hududni egallash va Fransiya qo'shinini yengib, taxtga da'vo qilishni davom ettirish niyatida edi. U 1346-yilning yozida 15 000 kishilik kuch bilan Fransiya hujum qilib, Normandiyaning egalladi. Bunga javoban, Filipp VI 30 000 dan ortiq askar bilan Edvardning qo'shinini quvib chiqarish uchun harakat qildi⁸.

⁶ Allmand, C. (1988). "The Hundred Years War: England and France at War c.1300–c.1450." Cambridge University Press

⁷ Barker, J. (2012). "The Beginning of the End: The Hundred Years' War." The History Press.

⁸ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

Edvard III qo'shini Kresiga kelib, yaxshi himoyalangan pozitsiyada o'rnatildi. U ingliz qo'shinining eng muhim jangovar qurolini — uzun kamonni birinchi marta keng ko'lamda qo'llashga qaror qildi. Bu qurol, boshqa zamonaviy qurollar bilan solishtirganda, ancha uzoq masofadan o'q uzish imkoniyatiga ega edi va juda kuchli bo'lib, dushmanlari uchun juda xavfli edi. Har bir uzun kamonchi o'zining 200-300 metrlik masofada qurol uzish qobiliyati bilan mashhur edi. Bu, o'z navbatida, jangni ancha o'zgartirib, Angliya qo'shiniga ustunlik berdi.

Angliya qo'shini, Kresi jangi uchun mo'ljallangan yaxshi tashkil etilgan jangovar tartibda joylashdi. Edvard III, o'z qo'shinini uchta asosiy blokga bo'ldi: orqa, markaz va oldingi qismlar. Jangning boshida Fransiya qo'shinlari Angliya pozitsiyalarini tekshirish uchun yaqinlashdi, ammo Angliyaning uzun kamonchilarining uzoq masofadan o'q uzishlari ular uchun halokatli bo'ldi. Fransuzlarning piyada askarlari va ritsarlari, Angliya qo'shini bilan to'qnashuvda juda katta yo'qotishlarga uchradilar.

Jangda Filipp VI ning qo'shinlari Angliyaning uzoq masofadan hujumiga qarshi turishda juda qiyinchiliklarga duch keldi. Fransiya ritsarlari, o'zlarining an'anaviy jangovar usullaridan foydalangan holda, Angliya pozitsiyasiga hujum qilishdi, ammo ularning o'q uzish qobiliyati va taktik yondashuvi ilg'or bo'lgan. Fransiya qo'shinining piyada askarlari va ritsarlarini Angliya qo'shinlari osonlik bilan yengishdi. Fransiya ritsarlarini o'ldirish yoki asirga olish juda oson bo'ldi, chunki ular Angliya jangchilarining uzoq kamonlari tomonidan yuzaga kelgan xavfga qarshi nima qilishni bilishmasdi.

Jang davomida Filipp VI ning qo'shinlari asosiy strategik nuqtalarda mag'lubiyatga uchradi va ko'plab askarlar, jumladan, yuqori darajadagi ritsarlar ham asirga olindi. Jangda shoh Filipp VI ning o'zi jangni tark etib, orqa safga chekinishga majbur bo'ldi, bu esa jangning yakunlanishiga va Angliyaga g'alaba keltirdi⁹.

Kresi jangining g'alabasi Angliyaga katta strategik ustunlik keltirdi. Bu g'alaba Angliya uchun Fransiya ko'plab hududlarni egallash imkoniyatini yaratdi va urushni davom ettirishda Edvard III ning pozitsiyasini mustahkamladi. Jangdan keyin, Edvard III Kaleni egallab, bu portni Angliyaga tegishli qilib oldi, bu esa uning Fransiya nisbatan ustunligini yanada kuchaytirdi.

Fransiya uchun esa, Kresi jangining natijalari juda yo'qotuvchi bo'ldi. Jangda ko'plab Fransiya ritsarlari, xususan, yuqori darajadagi jangchilar o'ldirildi yoki asirga olindi, bu esa Fransiyaning harbiy kuchini kuchsizlashtirdi. Shuningdek, jangda Fransiyaning jangovar taktikasi va usullari, Angliyaning yangi jangovar taktikasi — uzun kamonlardan foydalanish bilan solishtirganda, orqada qoldi. Bu jangda Fransiya uchun katta xarajatlar va yo'qotishlar bo'ldi, va ular jangning ahamiyatini to'g'ri baholay olishmadi.

Kresi jangining ahamiyati, nafaqat birinchi marta Angliyaning uzun kamonlaridan keng foydalanishda yotadi, balki bu jang, o'z davrining yangi jangovar strategiyasini belgilab berdi. Bu jangdan keyin uzun kamonlarning ahamiyati oshdi va bu jangda g'alaba qozongan

⁹ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

Angliya, Yuz Yillik Urush davomida ko'plab muhim janglarda uzun kamonlardan foydalanishni davom ettirdi.

Kresi jangidan so'ng yana bir muhim jang Puate viloyatida bo'lib o'tgan jang edi. Puate jangi 1356-yil 19-sentabrda, Yuz Yillik Urush davomida, Angliya va Fransiya o'rtasida bo'lib o'tdi. Bu jangda Angliya qo'shinlari yana bir marta Fransiya qo'shinlariga qarshi g'alaba qozonib, Fransiya shohi Jon II ni asirga oldi. Jangda Angliya qo'shinlarining uzoq masofaga otadigan qurollari, ayniqsa, uzun kamonlar, Fransiya qo'shinlariga qarshi muhim rol o'ynadi.¹⁰ Puate jangi Fransiya uchun katta siyosiy va harbiy yo'qotishlarga olib keldi, va Angliyaga Fransiya yanada ko'proq hududlarni egallash imkonini berdi.

Puate jangining sababi Yuz Yillik Urushning davom etayotgan ziddiyatlari va ikki mamlakat o'rtasidagi hukmdorlik va hududiy kurashlar bilan bog'liq edi. 1347-yilda Kale portini egallagan Angliya, Fransiya qo'shinlarini yengib, kuchli strategik ustunlikka ega bo'ldi. Biroq, bu muvaffaqiyat Fransiya uchun faqat vaqtinchalik edi, va urushning keyingi bosqichlarida Fransiya taxti uchun kurash davom etardi. Angliya shohi Edvard III Fransiya taxtiga da'vosi bilan jangni davom ettirib, Fransiya davlatini zaiflashtirishni maqsad qildi. 1356-yilda Edvardning o'g'li Edvard, Black Prince boshchiligidagi Angliya qo'shinlari, Fransiyaning markaziy hududlariga hujum qilishni rejalashtirdi¹¹.

Fransiya shohi Jon II (Jon Yaxshi) esa, o'z qo'shinlarini jangga tayyorlab, Angliyaga qarshi kurashishni davom ettirdi. Puateda to'qnashuvdan oldin, Angliya qo'shinlari Fransiyaning janubiga kirib, Bordeaux va boshqa muhim hududlarni egalladi. Fransiya shohi Jon II, Angliyani tor-mor qilish uchun o'zining asosiy qo'shinlari bilan Puate shahriga yetib keldi. Ammo, uning qo'shinlari son jihatidan ancha ustun bo'lsa-da, Angliya qo'shinlarining harbiy mahorati va yangi jangovar usullari Fransiya uchun katta xatarga aylanishi mumkin edi.

Puate jangida Angliya qo'shinlari Fransiya qo'shinlaridan ancha kichik edi, ammo ular jangga kirishdan oldin yaxshi tayyorgarlik ko'rgan edi. Edvard, o'z qo'shinlarini kuchli himoya pozitsiyalarida joylashtirdi. Jangda Angliyada asosiy jangovar qurol sifatida uzun kamonlar ishlatildi. Uzun kamonlar, Fransiya ritsarlarining tishli zirhlarini yorib o'ta olish qobiliyatiga ega edi, bu esa jangda Angliyaga ustunlik berishning asosiy omili bo'ldi.

Jangda, Angliyaning uzoq masofadan hujum qilish imkoniyatlari va Fransiya ritsarlarining harakatlanish qiyinchiliklari jangning natijasini belgilab berdi. Fransiya qo'shinlari, ritsarlarining ko'p sonli bo'lishiga qaramasdan, Angliyaning o'q uzish quroliga qarshi chidashda qiynaldilar. Fransiya qo'shinlari, yaxshi tashkil etilmagan va kam sonli, shuningdek, ular Angliyaning himoya pozitsiyasiga qarshi to'qnashganida katta yo'qotishlarga uchrashdi.

Jangning asosiy qaror qiluvchi momenti, Fransiya ritsarlari o'zlarining odatdagi jangovar taktikalariga asoslanib, Angliya qo'shinlariga hujum qilishni boshlaganida yuz berdi. Biroq, Angliya qo'shinlarining uzoq kamonlari Fransiya ritsarlarini zararsizlantirib,

¹⁰ Sumption, J. (1990). "The Hundred Years War: Volume 1: Trial by Battle." University of Pennsylvania Press

¹¹ Kaeuper, R. W. (2009). "War, Justice and Public Order: England and France in the Later Middle Ages." Oxford University Press

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

jangni o'z foydalariga hal qilishga muvaffaq bo'ldi. Fransiya qo'shinlari, ko'plab ritsarlari, askarlari va yuqori darajadagi shaxslari yengildi yoki asirga olindi.

Jangning eng muhim voqealaridan biri, Fransiya shohi Jon II ning asirga olinishi edi. Jon II, jangni tark etishga majbur bo'lgan va Angliya qo'shinlari tomonidan asirga olindi.¹² Shohning asirga olinishi, Fransiya uchun katta siyosiy va harbiy zarba bo'ldi. Jon II ning asirga olinishi, Fransiya hukumati uchun juda og'ir oqibatlariga olib keldi, chunki u mamlakatning barcha siyosiy va harbiy boshqaruvini amalga oshirayotgan shaxs edi. Angliya uchun esa bu g'alaba juda katta siyosiy muvaffaqiyatni anglatdi.

Puate jangi, Angliyaga yana bir katta g'alaba keltirdi va urushning keyingi bosqichlari uchun strategik ustunlik yaratdi. Jangdan so'ng, Angliya qo'shinlari Fransiya hududlarida ko'plab yangi hududlarni egalladilar va Fransiya shohi Jon II ning asirga olinishi Fransiya hukumatini zaiflashtirdi. Edvard III ning o'g'li Black Prince, o'zining shaxsiy jangovar mahorati va muvaffaqiyatlari bilan xalqaro miqyosda tanildi.

Shuningdek, Puate jangining natijalaridan biri, Fransiya tomonidan tinchlik shartnomasining imzolanishiga olib keldi. Tinchlik shartnomasi, ikki mamlakat o'rtasidagi nizolarni vaqtincha hal etishga yordam berdi, ammo bu tinchlik uzoq davom etmadi. Puate jangi, Yuz Yillik Urushning eng hal qiluvchi janglaridan biri bo'lib, ikki mamlakatning harbiy va siyosiy taqdirini belgilab berdi.

Jon II asirlikka tushib qolgani Fransiyani Angliya bilan shartnoma tuzishga majbur qildi. 1360-yilning 8-mayida Bretigny qishlog'ida imzolandi va u Fransiya tarafidan Jon II shohining asirlikdan ozod bo'lishi, shuningdek, Angliya tomonidan Fransiya hududlarini egallab olishini tasdiqladi.

Bretigny shartnomasining eng muhim sharti shundan iboratki, Fransiya Angliyaga bir nechta muhim hududlarni, shu jumladan, Akvitanিয়া, Gaskonya, Puate va Normandiyaning berishi kerak edi. Bu hududlar Angliyaning butun boshli Fransiya yuqori darajadagi siyosiy va harbiy ta'sirini mustahkamladi. Fransiya, shuningdek, Angliyaga Kale portini doimiy ravishda berishga rozi bo'ldi, bu port Angliya uchun katta strategik ahamiyatga ega edi.¹³ Shartnomaga ko'ra, Jon II ozod qilindi, ammo u o'zining ozodligini to'lash uchun 3 million livr miqdorida katta miqdorda qonuniy to'lovlarni amalga oshirishga majbur bo'ldi.

Shartnomada Fransiya tomonidan Angliyaga to'lanadigan katta miqdordagi to'lovlar belgilandi. Shartnoma, shuningdek, Angliya qo'llarida qolgan Fransiya hududlarining narxini to'lashni o'z ichiga oldi. Fransiya shohi Jon II bu to'lovlarni to'lash uchun o'zining asosiy boyliklarini va resurslarini majburiyat sifatida o'zgartirishga rozi bo'ldi.

Shartnomaga ko'ra, Angliya shohi Edvard III o'zining Fransiya taxtiga bo'lgan da'vosini tasdiqladi, ammo shu bilan birga bu da'vo haqidagi muzokaralar uzoq davom etmasligi uchun vaqtincha to'xtatildi. Edvard III, Fransiya taxtini qo'lga kiritish maqsadida, o'zining asl da'vosini kuchaytirish uchun ko'plab hududlarni egallashni davom ettirdi.

Shartnomaga imzo chekilgandan so'ng, ikki davlat o'rtasida tinchlikni saqlash majburiyati belgilandi. Shartnomaga ko'ra 104 yil davomida ikki davlat bir-biriga hujum

¹² Barker, J. (2012). "The Beginning of the End: The Hundred Years' War." The History Press.

¹³ Allmand, C. (1988). "The Hundred Years War: England and France at War c.1300–c.1450." Cambridge University Press

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026 "

qilmaslikka kelishishdi. Biroq, bu tinchlik uzoq davom etmadi, chunki 1369-yilda urush yana yangidan boshlandi. Shartnoma Fransiya uchun vaqtincha tinchlikni ta'minladi, ammo uning shartlari ko'plab nizolarni hal etishdan ko'ra, ikki davlat o'rtasidagi ziddiyatlarni faqat biroz qisqartirdi.

Shartnomada, shuningdek, Angliya va Fransiya o'rtasidagi tijorat va iqtisodiy aloqalarni tiklash haqida ham shartlar belgilandi. Ikkala davlat o'rtasidagi savdo yo'llari ochilishi va shu orqali ikkala tomonning iqtisodiy ahvoli yaxshilanishi kutilgan edi. Biroq, bu shartning amalga oshirilishi ko'plab siyosiy va harbiy to'qnashuvlar sababli sekin amalga oshdi.

Umuman olganda, birinchi bosqich, Angliyaning harbiy yutug'i va Fransiyaning zaiflashuvi bilan ajralib turadi, ammo uzoq muddatda bu tinchlik faqat vaqtincha bo'lib, urushning keyingi bosqichlari uchun tayyorlangan asosni yaratdi. Bu davr, shuningdek, ikki mamlakat o'rtasidagi iqtisodiy va siyosiy qarama-qarshiliklarning chuqurlashganligini va urushning uzoq davom etadigan xarakterini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Allmand, C. (1988). "The Hundred Years War: England and France at War c.1300–c.1450." Cambridge University Press.
2. Sumption, J. (1990). "The Hundred Years War: Volume I: Trial by Battle." University of Pennsylvania Press.
3. Kaeuper, R. W. (2009). "War, Justice and Public Order: England and France in the Later Middle Ages." Oxford University Press.
4. Barker, J. (2012). "The Beginning of the End: The Hundred Years' War." The History Press.
5. <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>